

Poza podjęciem bardzo aktualnego i kontrowersyjnego tematu, atutem recenzowanej pracy jest bogata dokumentacja, na której oparł się Autor. W wyborze literatury nie brakuje także pisarzy żydowskich, pochodzących z różnych krajów i okresów dziejów. Nie mniej ważne są wykazy wybranych bohaterów polskich, którzy narażali życie ratując Żydów w imię miłości chrześcijańskiej. Wyjątkowo wstrząsająca jest zwłaszcza lista polskich kobiet i matek zamordowanych za ukrywanie Żydów. Tak dobrze udokumentowane opracowanie powinno zainteresować szerokie grono odbiorców, zwłaszcza że język publikacji jest bardzo komunikatywny i przystępny nawet dla mniej wprawnych Czytelników. Poznanie prawdy historycznej o stosunkach polsko-żydowskich wydaje się obowiązkiem każdego Polaka, tak aby nie dał się zwieść pokrętnej propagandzie. Przyglądając się burzliwym kolejom dialogu katolicko-żydowskiego i polsko-żydowskiego, nasuwa się pytanie: czy kiedykolwiek nadejdzie taki czas, że w sposób obiektywny i spokojny będzie można mówić o wszystkich kartach, tych jaśniejszych i zupełnie ciemnych, ze wspólnej historii i nie będzie się oskarżonym o antysemityzm? Miejmy nadzieję, że publikacja M. Kałuskiego przybliży ten moment, a zarazem wyjaśni wiele wątpliwości związanych z dziejami wzajemnych stosunków.

Małgorzata Stopikowska

Marian Kałuski, *Cienie, które dzielą. Zarys stosunków polsko-żydowskich na Ziemi Drohobyckiej*, Wydawnictwo von Borowiecky, Warszawa 2000, ss. 168.

Dzięki Wydawnictwu von Borowiecky do rąk polskiego czytelnika trafiła kolejna książka Mariana Kałuskiego, dziennikarza i pisarza polskiego, od 1964 r. zamieszkałego w Australii. *Cienie, które dzielą* to swoisty szkic historyczny. Tytułowa tematyka – dzieje stosunków polsko-żydowskich na Ziemi Drohobyckiej – została tu zarysowana w kilku krótkich odsłonach. Niemniej jest to zarys rzetelny, zmierzający ku historycznej prawdzie o Polakach i Żydach wspólnie zamieszkujących ten region przez blisko sześćset lat.

Nie jest to pierwsza książka poświęcona temu tematowi i powodem jej napisania nie była jedynie pasja badawcza Autora. *Cienie, które dzielą* to polemiczna odpowiedź Mariana Kałuskiego na paradoksentralną prozę Henryka Grynberga (*Drohobycz, Drohobycz*, Warszawa 1997) – pisarza, którego książki, obok naszych klasyków i noblistów, reprezentowały Polskę na niedawnych (październik 2000) Międzynarodowych Targach Książki we Frankfurcie.

Grynberg, cytowany przez Kałuskiego, ujmuje siebie i swoje pisarstwo za pomocą metafor o „pisarzu zmarłych” i „strażniku wielkiego cmentarza” (s. 21), poświęcił się bowiem utrwalaniu w literackiej formie tragicznego losu Żydów w okupowanej przez Niemców Polsce. Kałuski o jego książce *Drohobycz, Drohobycz* pisze nato-

miast, że „nikomu nie jest potrzebna - ani Żydom, ani Polakom. Nie jest dokumentem historycznym i nie zbliża do siebie obu narodów. Co najwyżej cieszy ona antypolsko nastawionych Żydów, a irytuje Polaków” (s. 148).

Polemika, którą podejmuje Kałuski, to zaledwie drobny odprysk wielkiego sporu o historyczną prawdę w kwestii polsko-żydowskiej. Obszerne *Wprowadzenie* uzmysławia, jak wielką skalę przybrał ten spór na arenie międzynarodowej i jak krzywdzące w stosunku do Polaków są niektóre powielane w zagranicznych i krajowych (!) mediach sądy.

Zarys dziejów, będący główną częścią książki, rozpoczyna się w czasach Kazimierza Wielkiego, gdy pierwsi osadnicy żydowscy dotarli na Ziemię Drohobycką. Kolejne rozdziały dotyczą Polski przedrozbiorowej, zaboru austriackiego i autonomii Galicji, czasów Polski międzywojennej i tragicznych wydarzeń drugiej wojny światowej. Szczególnie w ostatnich rozdziałach głos historyka przeplata się z głosem dziennikarza i polemisty. O ile dla Grynberga tematem był „polski antysemityzm” – hasło przysypane już tysiącami kłamstw i pomówień, o tyle dla Kałuskiego, który te kłamstwa i pomówienia obnaża, punktem zainteresowania jest żydowski antypolonizm – „polakożerstwo”, jak sam wielokrotnie rzecz nazywa. Temat ten zdecydowanie podnosi temperaturę prowadzonego przez Autora dyskursu.

Warto odnotować, że na warstwę polemiczną *Cieni, które dzielą* składają się nie tylko wypowiedzi polskiego pisarza, lecz i licznie cytowane głosy innych badaczy, świadków i uczestników wydarzeń, a także Żydów broniących, podobnie jak Autor, historycznej prawdy. Ostry język polemiki nie czyni jednak z tej książki oliwy wylanej na wzburzone fale. Kałuski raczej dolewa oliwy do ognia. Czy słusznie? Abstrahując od formy, w jakiej się wypowiada, słuszne jest z pewnością i potrzebne jego wytrwałe dążenie do ukazania prawdy. Słuszne i potrzebne jest również piętnowanie kłamstwa, ignorancji i złej woli wszędzie tam, gdzie cienie przeszłości zamiast uczyć, zbliżać i jednoczyć w budowaniu lepszej przyszłości, wciąż dzielą.

Maciej B. Stępień

Świadectwa. Testimonianze, t. I: *W walce o niepodległość. Rozmowy Ewy Prządki z Polakami we Włoszech*, Fundacja Rzymska Margrabiny J. S. Umiaszowskiej, Rzym 2000, ss. 336, ilustracje.

W Roku Jubileuszowym 2000 Fundacja Rzymska Margrabiny J. S. Umiaszowskiej wydała książkę pt. *Świadectwa. Testimonianze*. Wprowadzenie (w języku polskim i włoskim) autorstwa Prezesa Fundacji i inicjatora publikacji Stanisława Augusta Morawskiego prezentuje historię Fundacji, a w wersji włoskojęzycznej dodatkowo przedstawia biogramy osób, których wspomnienia stanowią trzon I tomu *Świadectw*, noszący podtytuł *W walce o niepodległość*. Czytelnik znajdzie tam również dwa artykuły przybliżające historię obecności Polaków we Włoszech od czasów II wojny światowej